

ЛЕМ.фм+

ПАНРУСИНЬСЬКИЙ ТИЖДЕННИК № 35 14.11-20.11.2016

ISSN 2451-246X

WWW.LEM.FM

На (о) яzyках

6

Спадковина по Барбарі Тондос і Єжы Турі в Рускій Бурсі

10

Василь Ябур дістав премію А. Духновіча. Нагородила го і універзіта

12

Симеон Пыж – Коротка історія Карпатской Руси

Зміст

Рекомендуємо //

18

Забуті

10-го листопада, відкрили в Ужгороді пам'ятник Мілана Растислава Штефаніка, котрий був одним із головних ініціаторів, які причинилися до виникнення Чехословачької республіки і Словачької державності...

4

В музею бісидовало ся о Бескидови і русиньскім школстві

6

Спадковина по Барбарі Тондос і Єжи Турі в Рускій Бурсі

8

Пару лемківських сел найпевнійше змінит свою адміністраційну принадлежність

9

В Уліч-Кривім зреконструували оплочіня церкви

10

Василь Ябур дістав премію А. Духновича. Нагородила го і універзіта

12

Симеон Пыж – *Коротка історія Карпатской Руси*

15

Вистава ікон в Коросні

16

102 роки тому в Талергофі...

18

Забуті

20

В найближшым тыжні

22

Фафриндя і сконфіскуване

Редакция:

Шефредактор:
Демко Трохановскій,
технічний редактор:
Наталія Малецка-Новак,
члены редакции:
Богдан Гамбаль,
Севериян Косовскій,
Петро Медвідь,
Павел Малецькій.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Зреалізувано завдяки дотації
Міністра Внутрішніх Справ
і Адміністрації

контакт з редакційом:
tyzdennyk@lem.fm

Видавця:
Стоваришшя «Руска Бурса»
ул. Сенкевича 28
38-300 Горлиці

Редакция

Понад двох роках од зложыня внеску, од устного выслухання внескодавців Конституційний Суд України зачынає процедурати справу конституційности (згідности з конституційом України) тзв. «Закону Колесниченка-Ківалова» – бо і так го называють од назвиск головных авторів – т.е. *Уставы о принципах державной языковой политики*. То фурт обовязуючий, хоц по правді мертвий закон, котрий бодай по части регулює статус м.ін. русиньского языка на Україні.

Історія закону здає ся быти мало скомплікована. Принятий 3. липця/юлія 2012 р., а пак, дакус більше як місяць по тым, підписаний товдышнім президентом України - Віктором Януковичом. Каждый певно подумат, же то нормальна процедура – Верховна Рада схвалит закон і дає підписати президентови (він може і одмовити підписати), бо така легісляційна пут каждой уставы, котра має обовязувати в державі. І ту кінчыт ся нормальніст, а зачынають реалиї, маючы свою континуацію в пізнійшых подіях і аргументах, котры одраз ставляли закон Колесниченка-Ківалова в некомфортній позиції. Не важне, же – як бесідуют юристы – такой каждый закон має хыбы, зато мож, ачий і треба го в будучым поправляти. Ту было, думам, інакше.

Од самого зачатку являли ся голосы, же закон фаворизує статус російского языка, котрий за результатами повселюдного спису мал бы быти помічним языком в 13 адміністраційных єдиницях України (11 области і 2 міста – Київ і Севастополь), де більше як 10% населіня записало російській язык материньским. Підчеркнути треба, же 7 з оных єдиниц мали більше як 40% деклярацій жытелів што до російского як рідного языка, а 4 – більше як 65%, што на примірі послідніх могутчо перевысшало кількіст носителів українського на даных територіях. Окрем того, в поєднєных областях статус помічного регіонального языка отримали бы: крымскотатарскій (Автономічна Республика Крым), румуньскій (чернівецька область) і мадярскій (закарпатска область). Была іщы єдна революція – посеред вычислєных языків нашол ся і русиньскій язык.

Ту мож припомнути, же обективны голосы, апелі, просьбы і реакції, тыкаючы звіданя, ци закон в такій формі може быти принятий, дотуляли ся лем процедуральных справ (такє право опозиції – доказати формальны несхідности). Може і другы опінії деяких державных інституцій, представляючих великы кошты введіння закону, мож бы зарахувати до неутральных, але головным винуватым в шыроко зрыхтуваній кампанії был російській язык і його носителі – т.е. част громадян України, маючих такы самы права і обовязкы взглядом державы як їх українсько- і іноязычны братя.

Не встигла добрі войти в жытя *Устава о принципах державной языковой политики*. Ден по перенятю власти в Україні через участників Евромайдану, 23. лютого/фебруара 2014 р. Верховна Рада переголосувала скасування закону, што было скритиковане ачий представниками Рады Европы, Европейской Унії, міністрами сусідніх держав і другыма высокыма заграничныма урядниками, навет тыма, што при схваленю Уставы в 2012 р. мали ґу ній більше застережынь. Національны меншыны України (в тым і доднес невызнаны офіційально Русины), котры фурт хотят быти частю той державы, напевно ся завели. Новы пореволюційны власти – хоц їх рішыня може і під влияньом критики з заграниці не підписал в.о президента Александер Турчинов – вказали, же меншыны, будучы істотном частю сучасных демокрацій і політики цивілізуваной Европы, не барз їх интересуют. Чом проба скасування языковой уставы мало товды найвысший пріоритет?

Ци цілю была моноетнічна держава? Надію ся, же так не было, хоц уж вельо моїх і не моїх надій што до страченых шанс України проминуло. Того рода політику вюл Совітскій Союз і поєдны його сателітскы державы. Най же тот примір не буде дальшым аргументом і оскаржыньом України зо вшыткых сторін, же ей деклярації о мриях быти частю цивілізованого европейского світа, Европейской Унії та других медженародовых інституцій, не сут лем дурацьким гаслом: «Дайте нам більше дулярів, а мы уж самы зробиме в себе порядок». Порядок на Україні творений єст уж долго, а 25-літя «порядкування» святкували сме 24. серпня/августа т.р. В цілым тым процесі то не російській язык, або Русины сут проблемом, а держава і ей неміч іти допереду. Час ся задумати, бо Русины уж давно сут в Европі, ачий тоты, котры доднес жыют на своїх одвічных землях історичной Підкарпатской Руси. Може Україні уж час гнати за цивілізованим світом, бо він може одійти так далеко, же неодола ани не старчыт ій сил, жебы го зімати. Надію ся на тото, же Україна хоче не лем імати, але істо зімати того кролика. В інчым припадку – будяке рішыня Конституційного Суду України не буде мало жадного значыня. ●

Danila Trohanovskiy
шефредактор

В музею бісідовало ся о Бескидови і русиньскім школстві

У віторок 8-го новембра 2016-го року Русиньске культурно-освітнє общество Александра Духновіча в Пряшові зорганізовало в просторах Словацького народного музею – Музею русиньской культуры в Пряшові два науковы семінарі. Першый дотуляв ся особі Антонія Бескида, визначного русиньского політичного діятеля, другого губернатора Підкарпатської Руси в складі Чехословачії. Другый семінар належав темі русиньского школства, од выникнутя 1-ой Чехословацькой републіки, аж до українізації, котра в школстві наступила твердо зачатком 1950-ых років.

Петро Медвідь
petro@lem.fm

Зо своїма лекціями на тему Антонія Бескида выступали Гавриїл Бескид, председа Русиньского культурно-освітнього общества Александра Духновіча в Пряшові, котрого отець був братом підкарпатського губернатора, і котрый довгы роки присвячав ся в многих статях і публічних выступлениях як раз своему роду, із котрого вышло веце визначных русиньских особностей.

«Тібор Міклош Поповіч підкреслив, же Антоній Бескид був єдним із наших найвызначніших політичных діятелів, котрый окрім іншого фінанчно дуже підпорьовав русиньскы общества, яки в тім часі діяли, интересовав ся о наших студентів, і односно котрого маємо великий довг»

Другым выступаючим на тоту тему був Тібор Міклош Поповіч, географ, універзитный педагог, сполоченьскый і культурный діятель серед Русинів в Мадярьску, основатель Русиньского наукового інституту в Мадярьску, основатель Русиньского культурного з'єдинення «Будитель», бывшый представитель Русинів в русиньскім самосправованю в Мадярьску, котрый народив ся на Підкарпатській Руси, коли іщі належала до складу Чехословачії. Поповіч так само много у своїм жывоті публіковав односно русиньской географії, історії і культуры.

В рамках лекцій одзвучали од реферуєчых і людьми мало знаны факты. Гавриїл Бескид припомянув, же на тім, же території Підкарпатської і Пряшівської Руси ввошли до складу Чехословачії має ведно із Григорієм Жатковичом велику заслугу як раз Антоній Бескид. Тот в угорьскім парламенті діяв як депутат вже за монархії. При роспаді монархії му было пропоновано здобыти посаду губернатора тзв. Руськой Крайны, з тим, же бы тота територія, неселена Русинами, зістала під Мадярьском. Бескидовов реакційов на тоту пропозицію было заснованя Руськой народной рады в Пряшові, пізніше Центральной руськой народной рады в Пряшові, котра з'єднала думаня вшитых руських народных рад і прихилила ся ку рішаню, же території Русинів підуть до складу Чехословачії.

Тібор Міклош Поповіч підкреслив, же Антоній Бескид був єдним із наших найвызначніших політичных діятелів, котрый окрім іншого фінанчно дуже підпорьовав русиньскы общества, яки в тім часі діяли, интересовав ся о наших студентів, і односно котрого маємо великий довг. За словами Поповіча мало чествуєме тоту історічну особность, котра бы мала мати, ці уж на Пряшівщині або на Підкарпаті, «такый великий і красний памятник, який має Духновіч у Пряшові». Поповіч має надію, же кідь ся таке діло не подарило його ґенерації, подарить ся то молодшым ґенераціям Русинів.

В рамках другой темы – школства, знова выступив Гавриїл Бескид, котрый бісидовав головно о Руській грекокатолицькій реалній ґімназії, яка была одкрыта в школьскім році 1936/1937 в Пряшові. Бескид там сам выштудовав і належав ку першым абітурьентам пряшівской руськой ґімназії.

Друга лекція была присвячена Миколайови Бобакови, священникови, педагогові, церковному діятелю, котрый був першым директором спомянутой пряшівской руськой ґімназії. Бобак не прияв у 1950-ім році православіє і був насильно выселений на Мораву, де робив лісного

робітника. Як священник міг діяти аж в роках 1968–1970, по тзв. Празькій яри, коли была іщі перед окупаційов армадами Варшавского договору знова легалізована Грекокатолицька церьков у Чехословачії. Тоту лекцію приготувив внук Миколая Бобака – Юрай Бобак. Миколай Бобак умер в Пряшові у 1986-ім році. •

Спадковина по Барбарі Тондос і Єжы Турі в Рускій Бурсі

« Цілю передання колекції по Б. Тондос і Є. Турі єст зробліня ей детальної інвентаризації, дігіталізація, консервація, а пак пошыріня в ріжных формах материялів інчым заінтересуваным »

В пятницю, 4. листопада/нояembra т.р., до сідибы Руской Бурсы в Горлицях трафил особливий фотографічний архів, в склад котрого входит навет парусот тисячів (!) архівальних знімок, тыкаючых історичного і культурового краєвиду Підкарпатя, Малопольщы, Підгаля, Люблинщыны, але тіж і Словації, України і Румунії.

Фотографічний архів єст спадковином по супружестві выдатных польскых дослідників материяльного дідицтва полудньово-східньої Польщы – Барбарі Тондос і Єжы Турі. Речена колекция буде находила ся на стані Стоваришыня Руска Бурса в рамках депозиту, переданого Стоваришыню дівком дослідників – Катажыном Тур-Марцішук, істориком штуку.

Б. Тондос і Є. Тур од 50. років ХХ ст. вели консерваторскы і інвентаризаційны работы на обшыри давного ряшівского воевідства (його обшыр обнимала товды теперішню обшыр

Наталія Малецка-Новак
natalia@lem.fm

цілого підкарпатского воевідства і горлицкого повіту – т.є. велику част Лемковины). Єжы Тур был істориком штуку. Полнил функцию Воевідского Консерватора Забытків в роках 1956-1967. Был ціненым дослідником деревяной архітектуры, м.ін. церковной та оборонной. Єдныма з вельох початковых діянь (обшыр товдышнього ряшівского воевідства была велика, а в його границях находило ся велике число цінных забытків, якыма треба было ся скоро заняти), піднятых неолонга по обнятю становиска Воевідского Консерватора Забытків, было вытипуваня і евіденция обетків, їх выпосажыня і орнаментации на обшырях выселеных Акцией Вісла. Старал ся піднимати і організувати необхідны забезпечуючы работы в однесіню до тых обетків, о яких знал і до яких был в силі дотерти.

На знімці гори: Барбара Тондос в 1974 р.,
ниже: Єжы Тур (к. 1989 р.), фот. Є. Гемза,
архів Катажыны Тур-Марцішук.

Є. Тур был єдным з ініціаторів основаня в 1958 р. Музею Народного Будівництва в Саноку, обнимаючого засягом діяня обшыр Лемків, Бойків, Погірян, Долинян. З його ініціативы сотворено в Музею-Замку в Ланцуті в 1960 р. складовиско рухомых забытків. Завдякы заангажуваню Барбары Тондос, яка го вела, повело ся основати Воевідску Консерваторску Мастерню, діючу попри музею, котра занимала ся забезпечыньом забытків церковной штуку і їх консерваціям.

Уратуваня Барбаром Тондос тых цінных артефактів, котры походили з опустошених, нехоснуваных церкви, а кед бы не того, сказаны были бы на знищыня, девастацию або злодійство (з вельома так тіж ся стало), дозволило на сотворіня музейной експозиції – Одділіня Церковной Штуку, будучого тепер найбільшом колекціям ікон в Польщы.

Єжы Тур і Брбара Тондос велику вагу привязували до консерваторской документації, досліджынь, евіденції і інвентаризації забытків, чого свідоцтвом сут м.ін. численны знімки. В 1966 р. Є. Тур покликвал єдно з першых в Польщы Бюро Документації Забытків в Ряшові (паралельно покликане было БДЗ в Быдгощы). Пасиями любили ро-

боту в терені, пропадали за безпосереднім контактом з забытками і природом. Барз вельо вандрували. Церкви, кіркуты і інчы забыткы захоплювали їх своим красом і вартістю, яку собом представляли, їхні історії барз їх порушали. Вражливіст Є. Тура і Б. Тондос выражала ся не лем в ратуваню забытків, мали шыроку заінтересуваня. Барбара Тондос была тіж поетком.

Ратуваня церкви і церковного выпосажыня было єдном з обшыри їх діянь, але завдякы ней захоронених было перед абсолютным знищыньом коло парох тисячів елементів выпосажыня церкви. Част з них мож обзерати на, выміненых скорше, експозициях Музею-Замку в Ланцуті, а част была передана потребуемым парохіям в пізнійшым періоді, напр. оригінальний іконостас вернул до церкви в Котани, а інчий был переданий до Вільхівця. Того рока част знімок походячых зо спадковины по роботі Б. Тондос і Є. Тура мож было видіти на выставі пн. *Забыткы на карпатских пустатынях*, яка презентувана была в Кракові, Люблині, Варшаві і Ряшові.

В склад повіреной Стоваришыню Руска Бурса колекції входит 57 лад з архівальными знімками, негати-

вами (в тым 11 лад зо шкляными негативами, які більшістю вказують артистичне ремесло з Закопаного), слайдами, одбитками, документаціям забытковых обетків. Велика част материялів тыкат Лемковины і Підгаля. В колекції найти мож тіж знімки і інчы документи работы Ольгерда Лоточка і Франтишка Крука – істориків штуку, консерваторів забытків, одкликаних за діяня на річ ратуваня церкви. Ф. Крука, повоенного воевідского консерватора штуку ряшівского воевідства, попередника Є. Тура, одкликано за ратуваня церкви м.ін. в Грабі і Жыдівскым. О. Лоточка занимал ся тіж евіденційуванюм забытків в товдышнім ряшівскым воевідстві, єст реалізатором м. ін. основаня постійной експозиції на гробной лемківской камінярки на прицекровным цмонтери в Котани.

Цілю передання колекції по Б. Тондос і Є. Турі єст зробліня ей детальної інвентаризації, дігіталізація, консервація, а пак пошыріня в ріжных формах материялів інчым заінтересуваным. В будучым плянуванє єст основаня документально-дослідничной мастерні, занимаючой ся обшырю полудньово-східньої Польщы з особливим натиском на регіоны заселены Лемками. ●

fol. Ireneusz Marciszuk

Пару лемківських сел найдієвіше змінит свою адміністраційну приналежність

Наталія Малецька-Новак
natalia@lem.fm

Рада Короснянського Повіту позитивно за-
пінювала зміну границь повіту, яка влучат до
гміны Яслиска місцевости: Мощанец, Поляны
Суровичны, Суровиця, Дарів, Рудавка і Ясель
(тепер тоты місцевости находят ся на обшыри
гміны Команча в саноцьким повіті).

З ініціативом прилучення до гміны Яслиска
выступило шолтыство Мощанес, яке аргументу-
вало своє рішыння історичныма та економіч-
ныма взглядами. Гміна Яслиска основана была
в 1934 р. в саноцьким повіті в львівським воевід-
стві. Была о вельо більша як тепер – в ей склад
входили плянуваны до повторного прилучення
місцевости. В 1975 р. гміна была знесена, ей
обшыри прилучено до гмін Дукля і Команча.
Од 2006 р. зачали ся старання реактивувати
гміну, што повело ся аж по штырьох роках,
але уж не в давных границях.

Другом причыном, яка промавлят за ад-
міністраційныма змінами, то воля жытелів.
Периферийне положыня в гміні Команча справ-
лят, же ближе ім хоснувати ріжны услуги на
обшыри гміны Яслиска, або короснянського
повіту. Зато зміна адміністраційных границь
была бы для них полегшыньом для жытелів
при урядовых ци штоденных справах.

Війт Яслиск, до котрого вплынул внесок,
звернул ся в лютым/фебруарі т.р. о выдана
опінії через Раду Повіту, тыкаючу прилучення
шестьох місцевости до гміны Яслиска. Выдана
опінії мусіло быти попереджене консульта-
цыями з жытелями, які проведено в маю т.р.

Більшість оповіла ся за змінами. Лем же конечно рішыння в тій
справі підойме Рада Міністрів.

Влучыня шестьох місцевости до гміны Яслиска вяже ся не лем
зо зміном адміністраційных границь самой гміны і короснянського
повіту, а тіж зо збільшыньом чысла жытелів тых адміністраційных
єдиниц. Кількість мешканців повіту і гміны звекшила бы ся о 225
жытелів, з чого більшість то жытелі Мощанця, 10 осіб з Дарова.
Обшыр повіту збільшыл бы ся о 6821 гектарів. ●

Графіка вказує теперішній
адміністраційний поділ короснян-
ського повіту. Джерело: Wikipedia.

В Уліч-Кривім зреструктурували оплочіня церькви

Петро Медвідь
petro@lem.fm

Оплочіня деревяной Церькви святого Михаїла Архістра-
тіга в русиньскім селі Уліч-Криве в окресі Снина є по
десятках років оправлене і скомплетізоване. Інформовав
о тім словацький денник «Korzar».

Селу ся то подарило в рамках дотації із Програму
обновління села (Program obnovy dediny), котра была в сумі
приблизно 5000 євр, повів про денник староста села
Мілан Січак. Деревяне оплочіня было в гаварійнім стані,
не было ани докінчене. Майже 40 процент оплочіня
мало быти провізорно лем із желізного плота.

За словами старосты село реґуларно навщівлюють
туристы головно зато, жебы посмотрити деревяну церь-
ков. І то была причіна, чом село вирішыло реалізувати
проект обновління оплочіня. Реконструкція ся зробила
за два місцяці і робили на ній робітници села, котры ся
о ареал коло храму старають і почас рока.

ЦЕРЬКОВ СВ. МИХАІЛА АРХІСТРАТІГА

Грекокатолицька церьков в Уліч-Кривім была збудована
у 1718-ім році. Была присвячена св. Михаїлови Архістра-
тігови. Почас другой світової войны був в році 1944
храм значно пошкоджений.

Є збудований в зрубовім штілі на камінных закладах.
Є бойківського тіпу. Церьков має дві турні, і три части

храму з бабиньцом. Высша вежа є як раз над бабиньцом,
низша на святилищом. У высшій турні суть три дзвоны,
найстарший походить із 1811-го року.

Храм має іконостас, котрый походить із 18-го сто-
ліття. На бочных стінах церькви вісіть дакілько цінных
ікон: св. Архангел Михаїл, Хрістос із Небесныма Сила-
ми, ікона Годоґетрії ітд. Окрену увагу заслужыть собі
ікона Манділіон, лице Хріста на ручнику, котра є на
хорі. У святилищі за іконостасом є на престолі цінна
ікона Богородіці, котра тримать на руках тіло мертвого
Хріста. Цінны сути і іконы св. Миколая ці Хріста Панто-
кратора. Тоты іконы походят із 16-го аж 17-го століть.
Правдоподобно належали до мобіліару церькви, котра
в Уліч-Кривім была перед тым. Іконостас був комплетно
зреструктурований в роках 1988–1992. ●

Жрідло фотографії: Wikipedia.

Василь Ябур

дістав премію А. Духновіча. Нагородила го і універзіта

Петро Медвідь
petro@lem.fm

В днях 3-го і 4-го новембра 2016-го року проходила в Пряшові наукова конференція під назвов *Динамічны процеси в сучасній славістіці*, котра была організована Пряшівсков універзітов в Пряшові, Центром языків і культур народностных меншын – Інститутом русиньского языка і культуры. Конференція была присвячена 80-ым народенинам доц. ПгДр. Василя Ябура, к.н., кодификатора русиньского літературного языка на Словакії, і 20-ым роковинам заснованя лекторату болгарьского языка на Пряшівській універзіті.

Перший день конференції був присвячений лекціям на тему русиністики, тот другий день займав ся болгарськыма языковима темами. Як раз в перший день проходила і святочна часть, котра была присвячена юбілантови, визначному языкознагельови і єдному із кодификаторів русиньского літературного языка на Словакії – Васильови Ябурови.

Участных конференції привітав в мені ректора Пряшівской універзіты проф. ПгДр. Мілан Портік, ПгД., ректор універзіты, котрый передав нагороди Пряшівской універзіты – бронзовы медалы, науковцям, котры причінили ся о розвиток русині-

стікы і болгарістікы. За розвиток русиністікы дістали нагороди доц. ПгДр. Василь Ябур, к.н. і проф. Др. Михайл Капраль, котрый діє як науковий робітник, русиніста в Мадярьску. Ку участием ся приговорив і проф. ПгДр. Петер Каша, к.н., котрый є директором Центра языків і культур народностных меншын під який належить Інститут русиньского языка і культуры.

Не мож не спомянути, же на конференції брала участь і їй Екселенція пані Маргаріта Ганева, амбасадорка Болгарії в Словацькій републіці, котра так само поздравила участников.

Ку юбілантови окреме пориговорили ся доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., директорка Інституту русиньского языка і культуры, і за Русиньску оброду на Словеньску Мгґр. Анна Кузмякова, бывша председничка організації, і близка співпрацовничка Василя Ябура од зачатку приготівлінь ку кодифікації русиньского літературного языка.

На кінцю свого приговору Анна Плішкова передала Васильови Ябурови *Премію Александра Духновіча*. Премію шторік уділює Карпаторусинський научный центр в Споєных штатах Америки за русиньску літературу. Того року центр вирішув

передати премію, котрой сімболом є бронзова скульптура карпатського медвідя, Васильови Ябурови за його великий вклад до кодифікації языка, без котрой бы не было ані літературы.

По словах Анны Кузмяковой, котра у своїм приговорі познайомила участников о цілім складнім процесі, котрый опереджав кодифікацію, о тім, яку роль в тім процесі зіграла Русиньска оброда на Словеньску і Василь Ябур, председа оброды Інж. Мартін Караш святочно передав юбілантови *Дяковный лист*, котрым РОС дала честь єдному із найвизначніших наших языкознагельів по 1989-ім році.

ВАСИЛЬ ЯБУР

Языкознагель і педагог Василь Ябур народив ся 28-го октобра 1936-го у Стаціні у бывшій Чехословакії. Скінчив Высоку школу російского языка і літературы в Празі (рр. 1954–1958), на Універзіті Коменського в Братіславі здобув титул доктора філософії (р. 1968), потім тамже кандидата наук (р. 1987) і доцента (р. 1991).

Учів на Педагогічнім інституті в Кошыцях (рр. 1961–1964), Педагогічний факульті в Пряшові Універзіты Павла Йозефа Шафарика в Кошыцях (УПЙШ) (рр. 1964–1978), Катедрі языків УПЙШ в Кошыцях (рр. 1978–

1988) і на Педагогічній факульті в Нітрі (рр. 1988–1993).

Од зачатку 90-ых років ХХ. ст. зачав ся займати кодифікаціов русиньского літературного языка на Словакії. Быв директором Інституту русиньского языка і культуры при Русиньській оброді в Пряшові (рр. 1994–1995).

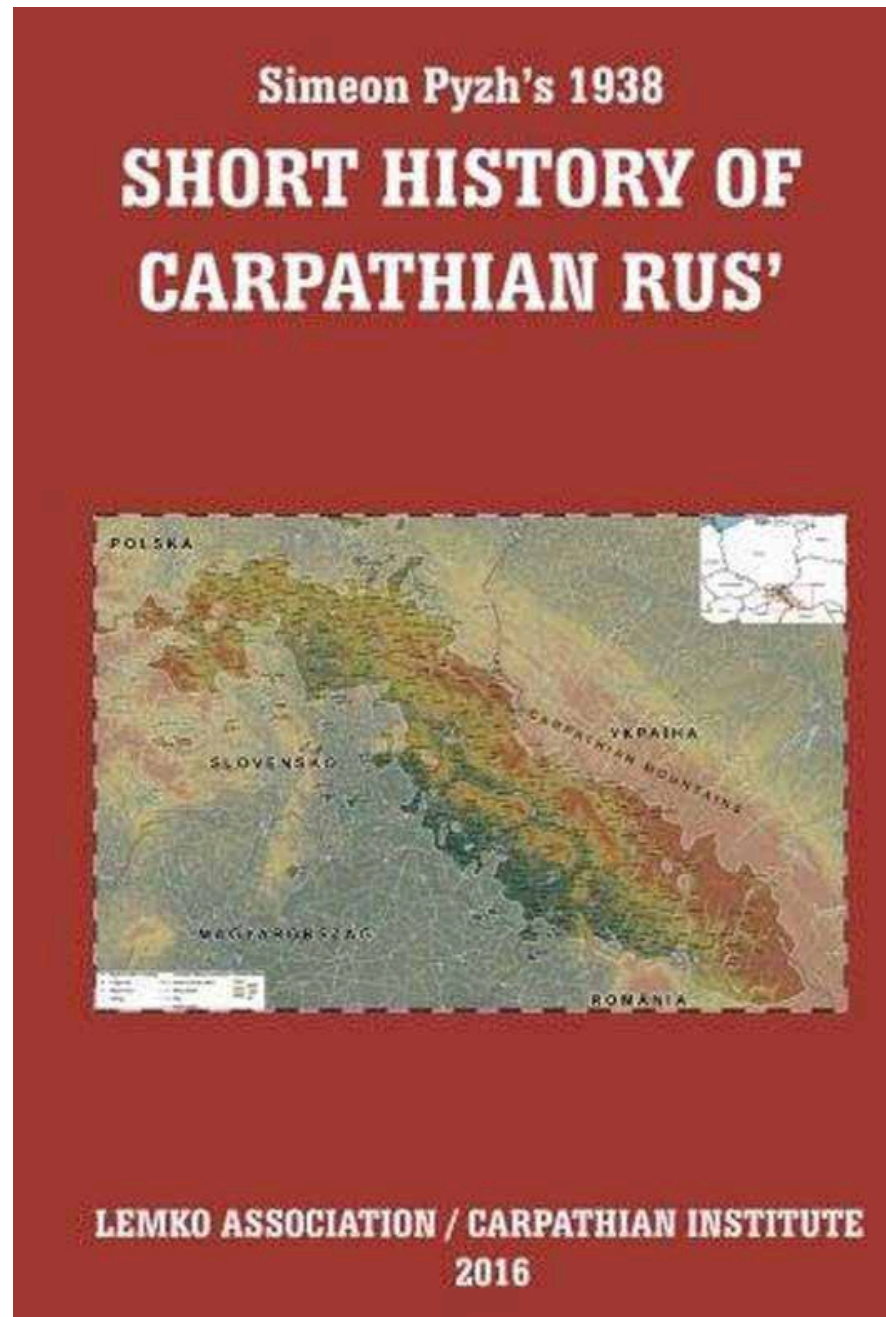
Робив у пряшівській філії Штатного педагогічного інституту в Братіславі (рр. 1995–1998), в тім часі склав програм навчаня русиньского языка про основны школы в Пряшівській області, котрый був схвалений Міністерством шкільства Словацькой републікы і заведений до школ од 1997-го року. Але іщі перед тым у 1995-ім році, ведно з доц. ПгДр. Юрійом Паньком, к.н., був головным кодификатором русиньского языка на Словакії, святочно выголошіня якого ся одбыло 27-го януара 1995-го року в Братіславі. Од року 1998 дондесь учить морфологію і синтаксис у сучаснім Інституті русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові, котрый перешов різними назвами. Є автором або сполуавтором многих научных публікацій і учебників русиньского языка.

ЗБІРНИК

З конференції вышов і збірник. У тім збірнику ся находять выступліня і цінны рефераты главно русиньских,

словацьких і болгарьских науковців-славістів, які были розділены до двох днів конференції і до двох окремых секцій: русиністичной і болгарістичной. В русиністичній секції окремі іншіх, прозвучали такы темы: *Hodnoty v jazyku* проф. ПгДр. Осифа Сіпка, ПгД. із Словакії, *Словотвореня у русиньских діалектах: демінутативы и аугментативы у бесіді обывателюв ужаньского села Великі Лазы* проф. Др. Михайла Капралія із Мадярьска, *Актуальный статус русиньского/лемківского языка в Польщі – загорожыня, способы охорони і ревіталізації* Др. габ. Олены Дуць-Файфер із Польска, *Rusínske masmédiá na Slovensku v kontexte Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov* доц. ПгДр. Анны Плішковой, ПгД. із Словакії, *З дакотрых правил орфоенії в русиньскім норматівнім языку на Словакії* ПгДр. Кветославы Копоровой, ПгД., зо Словакії, *До джерел карпаторусиньської балади «Прощай, Росія, прощай, Кавказ»* Др. Валерія Падяка з України і далшы. •

Коротка історія
Карпатської Русі
выдана в 2016 році
є писана по анґлицькы,
даючи можність
зрозумілія проблема-
тики векшому числу
Русинів, головн
в ЗША.

Севериян Косовскій
seweryjan@lem.fm

Накладом Лемко Союза в ЗША і Карпатского Інституту остал того рока выпущений передрук книжки авторства дра Симеона Пыжа з 1938 рока – *Коротка історія Карпатської Русі*. Тота цінна позиція, котра печатана была перед выбухом II Світової Войны, описує найважнішы прикметы Карпатских Русинів.

Печатаня книжки кінцьом 30. років XX ст. дозволило авторови описати соспільны, політичны і ідеологічны обставины жытя Русинів в істо незмінній фазі, в якій находили ся до выбуху войны, котра такой принесла початок кінця вельох обшыри русиньских активности, ай еґзистениці, што найбільше было спостерігане серед Русинів з Лемковины, котры конечно пропали з мапы світа ведно з выгнаньом в 1947 році. Пыж, пушичы про натуральне жытліско Русинів – Карпатску Русь, ачий не был примушений до буд-якой імпровізації, понеже Карпатска Русь товды фунгувала в незмінных політичні обставинах, а сам Симеон Пыж долги рокы проживал на рідній Лемковині, в селі Вапенне, в котрым ся народил. Вшытко тото дозволило му обсервувати теперішнє Русинів з перспективы активного участника розвитку Лемковины та Пряшівської і Підкарпатської Русі. В своїй книжці описал окрем природной Русинам території і політичны обставины їх жытя, в котрых вказал на ріжны ідеологічны нурты, пануючы на переломі XIX і XX ст. в Карпатах. Автор в 1938 році сильно вказувал на єдиний, спільний Русинам язык, котрым послугуют ся так на селі, як і в публичным дискурсі.

В книжці, котрой передрук вказал ся такой по 75 роках, окрем авторского тексту Пыжа і його біографії, найти мож тіж ориґінальний текст, печатаний в 1938 році. *Коротка історія Карпатської Русі* выдана в 2016 році є писана

«Пыж, пушичы про натуральне жытліско Русинів – Карпатску Русь, ачий не был примушений до буд-якой імпровізації, понеже Карпатска Русь товды фунгувала в незмінных політичні обставинах, а сам Симеон Пыж долги рокы проживал на рідній Лемковині, в селі Вапенне, в котрым ся народил. »

по анґлицькы, даючи можність зрозумілія проблематики векшому числу Русинів, головн в ЗША. Книжку мож придбати за ціну 20 \$ на сайті Лемко Союза.

СИМЕОН ПЫЖ

Симеон Пыж народил ся 14. лютого/фебурара 1894 рока в Вапennem (середня Лемковина), а вмер 10. червця/юнія 1957 рока в Америці. Был то єден з найвекшых діячів нашої еміґрації в Америці, публициста, долґолітній редактор лемківських газет і календарів. Знал пару языків, в тым – окрем рідного русиньского – польскій, німецькій, італіянській, чешскій та анґлицькій. Пыж по завершыню основной школы трафил до ґорлицкой Руской Бурсы, котра дозволила му закінчити дальший етап едукації. Ведно з приходом Великой Войны был арештуваний, а пак запертий в лаґрі в Талергофі за свої погляды і уж товды сильну політичну активність. Австрийскы власти дали го пак на войскове школіня і італіянській фронт, де м.ін. стрітил ся зо своїм приятельом Михалом Нестераком, поетом з Тылича.

Пізнійша дола справила, же перебувал кус в Празі, дальше на Пряшівській Русі, аж і час-до-часу заходил на рідну Лемковину. В 1922 році отримал звання доктора юридичных наук, пак повандрувал до Америки, жебы там навязати спілпрацу і оживити роботу на русиньскій ниві. За великом водом спілпрацувал з такыма людми як Віктор Гладик ци Ваньо Гунянка (Димитрий Вислоцкій). Товды тіж зачала ся його міцна діяльність в рамках Лемко Союза, де был долги рокы і ведучым той організації. Вложыл дуже роботы до того, жебы поставити в Йонкерс Американській Карпаторускій Центр. Нашол ся тіж серед тых, які покликали в Нью Йорку Лемківскій Допомоговий Комітет, якій анґажувал ся в поміч выгнаным Лемкам. Был автором меморандум до уряду Польской Народной Республики. Він же постулювал дозволити Лемкам вернути на рідны землі, дати ім можности вчыня діти в рідным лемківським языку і реліґійну свободу. Николи не діждав одповіди – вмер 10. червця/юнія 1957 рока. ●

Симеон Пыж – Коротка історія Карпатської Русі

Вистава ікон в Коросні

Наталія Малецька-Новак
natalia@lem.fm

Підкарпатській Музей в Коросні од листопада/новембра т.р. до січня 2017 р. просит на виставу пн. В кругу ікон Єжы Войтовича. Експонуваны ікони навязуют до карпатских ікон, які походять з 2. пол. XVI і поч. XVII ст., а котрых оригінали видіти мож на експозициях в Історичным Музею в Саноку ци Музею-Замку в Ланцуті.

Карпаты оддавна были натуральном культуровом границьом. Спілістнували гев дві культуры: східня, звязана з візантійском традиціям, православьом, а од XVII ст. тіж з уніятском, та західня, звязана з католицизмом. Ріжнорідніст обох традицій – східньою і західньою стала ся вызваном і інспіраціям для вказаня ей через артисту, якій в свой творчости лучит тоты традиції. Авторска вистава Єжы Войтовича єст пробом вказаня богатства і оддміности штуки, яка розвивала ся, сусідуючы попри собі на обшыри Карпат.

Вистава презентує пару найважнішых іконографічных тем, таких як: Нерукотворний Спас, Деєсіс, Страшний Суд, ікона Софії ци Божя Матір в виді Годагетрії. Тот остатній то найстарший і найпопулярніший іконографічний тип представляючий Божу Матір з Дітятком на руці. Правом долоню Божя Матір вказує на Ісуса Христа.

ЄЖЫ ВОЙТОВИЧ – походит зо Санока, там тіж творит. Єст абсолювентом Академії Красных Штук в Кракові. Од 1981 р. робит в Мастерни Консервациі Забытків при Музею Народного Будівництва в Саноку.

Вернісаж виставы буде проходил 23. листопада/новембра т.р. о 18.00 год. в Підкарпатскым Музею в Коросні (ул. Пілсудского 16, Коросно).

102 роки тому в Талергофі...

14 ЛИСТОПАДА. — Гардий ден. Чую міцний біль в хырбеті. За бараком і гімназисты, і старшы провадят гімнастику. Вечером видиме, як люде при полотняных шатрах палят соломѹ з ушами. Дым з огня стелит ся над цілым лаґром. Зобрал єм 6 корон і 9 гелерів на лизоль до дезинфекції. Мыєме ним руки пару раз на ден.

17 ЛИСТОПАДА. ВІТОРОК. — Доктор узнал мя за хворого і казал лежати три дни. Лежу на соломі; народний поета Федоричка одвиджує мя і для розвагы чытат свої творы.

Священник Кміцикевич-Савин захворі́л на інфлюенцу, тіж лежыт на соломі.

Днеска дохтор першыраз казал запалити в желізнѹм пецику, што привело нас в захопліня, бо часто мы мало не замерзали од зимна, особливі в нocy. Вшиткы зобрали мы ся попри пецику і тішыме ся як діти тому милицькому теплу.

Кільоґрам теі, як єм ся довідал, коштує 15 корон. Одвиджат мя дохтор Димитрий Собин і юриста Андрий Карел з Лося.

Гварит, жебы-м зробил список вшиткых интернуваных Лемків і вернул до ґорлицкых записок. Першы мої запискы – з ґорлицкой вязниці, по розстріляню православного священника о. Максима Сандовича – шмарил єм до тернины, боячы ся ревiзiї (Мащак і образы Івана Вербицкого).

Отец Курилло першыраз од дня увязніня курит папіроса.

Лаґровы власти аж тераз наказали приклиювати на листы значкы. Очевидні, до того часу они метали наші листы до смітя, не высылали їх. Значок на лист коштує уж 35 гелерів, а не 25 – як перше. Полякы іду́т до пятого бараку, а священники Отто і Єднакій, і учитель Еміліян Гривна, враз з чысленныма інчыма, переходят до нашого бараку.

Наш барак пренумерували на 5., а пятый – на перший! Власти лаґру вводят новы порядкы. Коломые́ц і Добі́я сут їх адъютантами. Перший з них барз щыро працує од свитаня до пізной нocy.

15 ЛИСТОПАДА. НЕДІЛЯ. — Мрачно, болото. Іду з людми по хліб і сніданя. Священники служат обідню. Нашы вартовы – воякы, корыстаючы з вільного, полюют на заяців в недалеком лісі.

Вечы́рня. Остатній ден квантаннѹ. Роздаю́т почту. Священники для розрывкы граю́т в карты. Вчѹра Д. посварил ся з Маньком, причыном была афера Коргольда. Манька преносят до пятого бараку.

16 ЛИСТОПАДА. — Приморозок. Мої ногавкы і черевікы пришли до неґідности. Чытам «Бриллианты барышни». Прибываю́т два новы транспорты интернуваных, єден з Ґорлиц, ведений через учителя гімназії Ельяша, а другий з Кракова. Позво́ліня полковника курити явно выкликало велику радіст курящих, котры такой же скорыстали з того права, закурюючы демонстраційні на вільным повітрю.

18 ЛИСТОПАДА. — Ден дакус сонечний, але вітряний. При шатрі роздаю́т почту. Выбрал єм двох з нашого бараку до дозераня пециків. Тоты люде внет придбали в нас пошану, бо само лем приближыня ся дакотрого з нас ґу пецику од них залежы́т.

19 ЛИСТОПАДА. — Похорон свящ. о. Сандровского. Ден сонечний, але дує холодний вітер. Розышол ся слух, што 98 «українців» выпустят на вільницю. Священники Отто і Єднакій стараю́т ся придбати мыйницю. Списую́ Лемків нашого бараку.

20 ЛИСТОПАДА. — Ден сонечний, але вітряний. Дезинфекую вапном наш барак, посыпуючы дорожкы медже рядами соломы, на котрій спиме.

ТЕОФІЛЬ КУРИЛЛО

Дневник Лемка з Талергофу
(Лемківскій Річник 2004, з великоруского
языка перевел Петро Трохановскій)

Забуты

10-го новембра, одкрыли в Ужгороді памятник Мілана Растіслава Штефаніка, котрый був єдным із головных ініціаторів, які причинили ся о выникнутя Чехословацькой републікы і Словаці го беруть і за основателя словацькой державности.

Генерал Штефанік є як добрі написаний характер із трагедії. Ведно з людми як Масарік, Бенеш намагали ся о то, жебы по роспаді монархії выникнула Чехословакія, што ся їм і подарило, но Штефанік, 1-ый міністер войны Чехословакії, не стигнув собі «ужыти» ани своей функції, ани державы, о котрій так снів. Пару місяців по выникнутю Чехословакії, при навертаню ся домів летадлом, в Іванці при Дунаю, недалеко Братіславы, трагічно вмерать коло гаварії.

Коло памятника, який ся одкрыв в Ужгороді, было много полемікы. Ініціатором одкрытия того памятника був Генералный конзулат Словацькой републікы в Ужгороді. Є ясне, же конзулат хотів таким способом дати честь чоловіку, котрого Словаці беруть за

єдну із найважнішых особностей своей современной історії – докінця го беруть за єдного із основатлів своей державности. Хотіли пропаговати свого родака. Но на другім боці ся правильно просили тоты, котры думці памятника не были прихылены, же чом як раз Штефанік. Чоловік, котрый із бывшов Підкарпатськов Русьов, днешньов Закарпатськой области України, не має нич. Докінця, нарозділ од інших політіків чехословацькой републікы, нелемже ногов не вступив на територію Підкарпатя, але ани нияким способом, із причини скорой смерти, не формовав державу, в котрій Русины были так само державотворным народом. Причинив ся о выникнутя державы, но території Русинів ся офіціално ку ній приєднали аж 8-го мая 1919-го року, штири дні по його смерти, і дефінітівне рішіння пришло аж 10-го септембра підписаньом мирного договору. Напрік тому є одднесь Штефанік в Ужгороді. Властно першыраз.

Особно не мам нич проти того, же тот памятник стоїть. Штефанік

« Коло памятника, який ся одкрыв в Ужгороді, было много полемікы. Ініціатором одкрытия того памятника был Генералный конзулат Словацькой републікы в Ужгороді »

Жрідло фотографії: Wikipedia.

же не лем Бескид, а і Жатковіч і многы далшы, котры діяли в рамках 1-ой Чехословацькой републікы, котры причинили ся о то, же сьме ся стали державотворным народом. І то є велике діло. Дакотры народы таке дашто не знають дотеперь.

Зіставаме все лем коло Духновічів, Павловічів, Добрянських, што є добрі, бо їх треба честовати, но як кібы сьме терпіли яковсь чуднов сортов рядженой анамнезы, котра нас зохаблять в «преісторії» Духновіча, а недоволное нам собі добрі запамятати, же потім

є про Словаків досправды великов особностей современной історії. І завдякы ньому днесь Словакія існує як окрема незалежна держава. Лем мі дакус жаль двох справ.

По перше, є мі жаль, же конзулат, но і ціла словацька сполочность, не роздумує дакус в шыршім контексті. Кібы то так было, днесь бы в Ужгороді не мусив стояти Штефанік. Словакія має намагу пропаговати своїх родаків за границями, но родаци – то мусять быти Словаці. Несловаці зіставають забутыма. Кібы тому так не было, коло намагання о то, жебы дати до Ужгорода памятник визначному родакови, міг конзулат выбрати Антонія Бескида, котрый ся народив на території днешньої Словакії, котрый був депутатом в угорьскім парламенті, котрый так само, як і Добрянський, в парламенті не обгайовав лем права Русинів, але і Словаків, котрый мав можливість быти губернатором Руськой Крайны, яка бы належала під

Мадярсько, но він вирішыв приєднати Пряшівску і Підкарпатську Русь до складу державы, вдяка котрой днесь існує і Словакія. І котрый, на то не треба забывати, був пізніше губернатором Підкарпатської Руси, значіть, є своїм діяльством прямо повязаний із Ужгородом, де був його уряд, днесь думам будова якоїсь банкы. Но, жаль, мав єдну хыбу. Быв Русином, і зато на конзулаті нікому бізовно ани на розум не прийде, же і такого родака бы сьме могли пропаговати і было бы то може щастливіше рішіння. Хоць протестів проти памятника із боку Українців, бы може было веце.

По друге, є мі жаль нас самых. При остатній стрічі з Тібором Міклошом Поповічом, кідь в Пряшіві говорив на тему Антонія Бескида, ем од нього чув, же мало честуєме дакотры нашы особности, же Бескид бы мав мати на Пряшівціні або на Підкарпатю такый самый памятник як Духновіч. І я з ним согласный, докінця думам,

ту были далшы люди, котры так само зробили великы діла про наш народ. Самы зіставаме забутыма в 19-ім столітю, і особности 20-го сугь про нас дакус забуты.

Гей, мало честуєме людей, котры нам дали державность. Тот єден раз сьме ей мали таку саму як і Чехы або Словаці. Тым людям бы сьме властныма руками мали кресати памятники і так, як не забываєме на нашых возродителів 19-го століття, бы сьме мали запамятати і на їх наслідователів. Не зіставайме народом, котрый як бы не мав модерну історію, котрый як бы зістав законзервованный десь в минулости. Вказуйме, же так, як інші народы, і мы ся розвивали і розвиваєме, і мы жыєме і нашы особности сугь того доказом. Будьме на то горды. І зохабляйме сліды той гордості. Памятник Бескидови або Жатковічови, бы таким слідом був. Нашы предкы то так робили а інші народы то за нас не зроблять. ●

Петро Медвідь
petro@lem.fm

Події в найблизшым тыжні

1

15.11.2016
«Капітан Кыянка» - песа ТАД
Пряшів, Театр Александра Духновича, Велика Сцена, 9.45 год.

16.11.2016
Семинар карпаторусинистики:
«Русинський професійональний театр і його дилеми»
Пряшів, Пряшівський Університет,
13.00 год.

2

4

18.11.2016
«Мій Низкий Бескід» –
конец фотографічного
конкурсу
Горлиці

3

16.11.2016
«Фараони» - песа ТАД
Пряшів, Театр Александра Духновича,
Велика Сцена, 19.00 год.

5

18.11.2016
Промоция книжки
«Червоний берег»
Свидник,
Основна
Артистична
Школа,
16.00 год.

6

18.-19.11.2016
«Дерево в архітектурі» – наукова
конференция
Краків

8

18.11.2016
«Костельникова Осін» в Руском Керестурі
Рускій Керестур, Школа «Петро Кузмьяк» і ресторан «Червена ружа»

11

20.11.2016
«Костельникова Осін»
в Дюрдьові
Дюрдьів, КУД «Тарас Шевченко»

19.11.2016
«Бетяркы» - песа ТАД
в рамках Ночи театрів
Пряшів, Театр Александра Духновича,
Велика Сцена, 19.00 год.

10

12

20.11.2016
Магія в Карпатах:
значыня і функция
магії в жытю нашых
предків – выклад
Pistone's Italian Inn,
6320 Arlington Blvd,
Falls Church, Virginia,
15.00 год.

7

18.-20.11.2016
XII Стріча Любителів Низкого Бескиду
Ждыня

9

19.11.2016
«Костельникова Осін» в Кули Куля,
Основна школа «Петефі Бригада»

ЛЕМКО

ГАЗЕТА ДЛЯ НАРОДА.

издаваемая на языке, приближенномъ до лемковского говора.

Поѣхалъ въ горы, на свѣжій воздухъ.

Иде Ваньо презъ село, та видитъ, што кумъ Петро сѣдитъ на даху своей хѣжи. Та певно поправлять дахъ, номыслилъ вѣтъ собѣ и поѣшолъ дальше, а лемъ поздоровилъ кума Петра по христьянски. Коли але вечеромъ поверталъ назадъ, видитъ, што кумъ Петро засѣ сѣдитъ на даху на самымъ вершку и ничъ тамъ не робить. То-то его здивовало, та звѣдуеся кума Петра: »Што вы тамъ на даху цѣлый день сѣдите?«
— Та то — якъ знате — я слабый на груди. Казалъ мѣ догторъ поѣхати въ горы на свѣже повѣтря. Я але не мамъ на тѣлько пѣнзати, штобы ѣхати въ горы. Вылѣзъ я отже на дахъ моей хѣжи, бо мыслю, што на одно выйле.

ФАФРИНДЯ І СКОНФІСКУВАНЕ

Любов Руснаків Войводиной до Горной Землі

Не мал бы правды тот, котрий бы думал, што «ЛЕМКА» нашу газету для русинського народа, не интересовало жытя Руснаків в других русских землях. Днес корреспонденция з єдного з русских міст з Бачкы. Жебы заспокоїти тугу до Гірной Землі, декотры тамтышні Руснакы ризикували вельо, ачий і жытя.

Незмінне остає поучыня –Русинам, Руснакам, Лемкам найліпше в Карпатских Горах. Жытя інде може быти причыном вельох тяжкых хворіт, ачий і смерти.

НАУКА

ДУХОВНА И ПОУЧИТЕЛЬНА ГАЗЕТА ДЛЯ УГРО-РУСЬКОГО НАРОДА.

Свѣжа капуста. Черезъ цѣлу зиму можно мати свѣжу капусту. Въ той цѣли еще въ осени передъ морозомъ выриваеся сѣ вразъ съ корѣнемъ и закопуеся въ пѣску въ вивниці. Можно такожъ взяти капусту безъ корѣня и укладати сѣ въ сухомъ мѣстѣ на деревѣ, або соломѣ одну головку побочъ другой; такъ удержуеся капуста черезъ 3—4 мѣсяцѣ.

ФАФРИНДЯ І СКОНФІСКУВАНЕ

Капуста

«НАУКА» – духовна і поучительна газета для угро-русского народа, в числі #12 за 1913 р., приносит віст про основу егзистенції той части нашого народа. І той поживы тримайме ся доднес. Хоц і справа свіжой капусты може быти міцно політична - можливе, што буде антагонізувала наш нарід. Бо найсвіжша капуста на Пряшівщину приходит днес з Лелюхова, з Лемковины.

Богдан Гамбаль
gambal@lem.fm

